
 Prikaz

Mark Blyth

Politika rezanja potrošnje: povijest jedne opasne ideje

Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja, Zagreb, 2015, 320 str.

U nakladi Nezavisnog sindikata znanosti i visokog obrazovanja publiciran je hrvatski prijevod knjige Marka Blytha, profesora međunarodne političke ekonomije na američkom *Brown University*, pod naslovom *Politika rezanja potrošnje: povijest jedne opasne ideje (Austerity: The history of a dangerous idea, 2013)*. Riječ je o vrlo intrigantnoj studiji kojom Blyth – inače jedan od najžešćih kritičara politike rezanja (smanjivanja) potrošnje, koja se počesto naziva i *politikom* “štednje” – razlaže idejne izvore navedene politike i pedantno identificira razloge, kontekst i konsekvence njezine opetovane primjene kroz povijest unatoč zornim primjerima njezina neuspjeha, a upravo ti primjeri služe mu kao ključni empirijski dokazi njezine nepravednosti i štetnosti. Usto Blyth podastire razloge zbog kojih se politika rezanja potrošnje zbiljski može smatrati opasnom idejom te naposljetku ukazuje na moguće alternative.

U prvom, uvodnom poglavlju knjige, koje nosi naslov *Početak iz politike rezanja, zaduženost i igrokazi s moralnom poukom*, Blyth najprije pojašnjava da je rezanje potrošnje “oblik svojevoljne deflacije, pomoću koje se ekonomija prilago-

đava nastalim okolnostima smanjivanjem plaća, cijena i javne potrošnje kako bi obnovila konkurentnost” (22), a najuspješniji način prilagodbe, prema zagovornicima te politike, jest rezanje državnog proračuna, zaduženosti i deficita. *Ratio* tog postupka vidljiv je u nastojanju da se u ekonomiju udahne poslovno povjerenje, s obzirom na to da vlada “više neće niti ‘istiskivati’ tržišne investitore isisavajući sav raspoloživi kapital prodajom svojih obveznica, niti će povećavati ‘ionako već prevelik’ nacionalni javni dug” (22). Temeljni su problemi u arhitekturi takve zamisli, prema Blythu: prvo, nefunkcionalnost (jer se u praksi pokazalo da rezanje ne djeluje); drugo, nepravednost (jer će za “grijehe” bogatih na kraju morati platiti siromašni); treće, logička pogreška kompozicije putem koje autor, služeći se Keynesovim “paradoksom štednje”, tumači da nije moguće postići rast u uvjetima istovremenog odricanja svih od potrošnje. Zbog tih razloga Blyth politiku rezanja potrošnje smatra opasnom idejom.

U drugom poglavlju, pod naslovom *Amerika: prevelika da bi smjela propasti? Bankari, sanacije i svaljivanje krivnje na državu*, Blyth tumači kako je kriza započela u Sjedinjenim Američkim Državama čiji je bankovni sustav američka vlada držala prevelikim da bi smio propasti, pa mu nije ni bilo dopušteno da propadne kada su 2007.-2008. započeli njegovi problemi. Pritom se posebno podcrtava okolnost da je ta kriza bila mnogo više od stagflacije kojom je diskreditiran kejnzijizam. Radilo se, naime, o krizi teorije i promašenoj tezi o cijenama kupnje i prodaje financijske imovine kao “iskonskim ekonomskim temeljima” nakon što je postalo jasno da je “njihov uzlet zapravo balon”, kao i o

zanemarenoj pojavi sistemskog rizika (tj. oblika rizika koji se “ne da svesti na zbroj pojedinačnih rizika”) koju je teorija smatrala posve nevažnom (68). Naposljetku, kako ističe Blyth, u svega nekoliko mjeseci političke i financijske elite uspjele su preimenovati tu krizu privatnoga bankovnog sektora u krizu suverenih država.

U trećem poglavlju, pod naslovom *Europa: prevelika da bi se mogla spasiti? Politika neprestanog odricanja*, Blyth tumači kako je došlo do prijenosa financijske krize iz Sjedinjenih Američkih Država u Europu, u kojoj kriza također nije imala gotovo nikakve veze s državama, nego se radilo o krizi privatnog sektora za koju je opet postala odgovorna država. Jedan od najneobičnijih aspekata tog prijenosa bilo je nenadano prihvaćanje kejnzijanske ekonomije od gotovo svih izuzev Europske središnje banke i njemačke vlade, a glavni razlog takvog razvoja događaja Blyth nalazi u tome što prema vladajućim neoliberalnim idejama takva kriza nije ni bila moguća, pa je njezinim nastupom širom otvoren put tezama o neizbježnosti takvih scenarija onda kada se dopusti samoregulacija tržišta.

Nakon kraćeg uvoda u sljedeća tri poglavlja – pod naslovom *Intelektualna i prirodna povijest politike rezanja* – u četvrtom poglavlju, koje nosi naslov *Intelektualna povijest jedne opasne ideje, 1692.-1942.*, Blyth analizira idejne izvore rezanja, razloge njegova pojavljivanja i zaslužnike za njegovu popularizaciju. Interpretirajući djela Johna Lockeja, Davida Humea i Adama Smitha, autor uočava da se u temeljima zahtjeva za rezanjem nalazi patološki strah od državnoga duga “koji se ugnijezdio u srcu ekonomskog liberalizma” te “kvari štedišu, vodi poduzetnike na

krivi put i upropaštava akumulirano bogatstvo” (140). Na tom tragu Blyth se osvrće i na britanski novi liberalizam, pripadnike austrijske škole ekonomije, argumentacije britanskog *Treasuryja*, ali i ukazuje na Keynesove argumente protiv rezanja potrošnje te razloge neuspjeha s rezanjem prema Schumpeteru, čime je zaokruženo prvo razdoblje intelektualne povijesti politike rezanja.

Peto poglavlje, koje nosi naslov *Intelektualna povijest jedne opasne ideje, 1942.-2012.*, nastavlja Blythov analitički niz i u drugom razdoblju intelektualne povijesti politike rezanja, u kojemu najprije secira Njemačku, gdje je, prema autorovu mišljenju, politika rezanja potrošnje pronašla svoje “europsko utočište” (160). Pritom se pojašnjava uloga ordoliberalizma, kao osobitnog oblika liberalizma koji počiva na ideji državnog određivanja okvirnih uvjeta nužnih za učinkovito funkcioniranje tržišta, a njemačke ordoliberalne instrukcije – koje su temeljene na regulativi, snažnoj monetarnoj vlasti i zabrani trošenja u cilju ublažavanja posljedica krize – Blyth prepoznaje u samoj podlozi “konstrukcije Europske unije” (169). Naturalizaciji ordoliberalnih ideja, ali i ideja austrijske škole uvelike je, tvrdi Blyth, pomogao monetarizam koji je od njih učinio *mainstream*, pa se autor tako dotiče Miltona Friedmana, ali i teorije javnog izbora te washingtonskog konsenzusa iz 1989. i monetarnog modela Međunarodnoga monetarnog fonda, ističući pritom kako popis washingtonskog konsenzusa poprilično dobro izražava glavna obilježja onoga što se danas smatra politikom rezanja potrošnje (191).

U šestom poglavlju, nazvanom *Naravna povijest politike rezanja, 1914.-2012.*, Blyth pobliže izlaže oživotvorenje politike

rezanja potrošnje na američkom, britanskom, švedskom, njemačkom, japanskom i francuskom primjeru smanjivanja potrošnje nakon tridesetih godina prošlog stoljeća, opazajući ključan doprinos spomenute politike destrukciji svijeta u sljedećoj dekadi. Nakon toga autor istražuje očekivanja, ekspanziju i rezanje potrošnje na primjerima Irske, Australije, Danske i Švedske iz osamdesetih godina prošlog stoljeća, a potom poentira na svježim poukama tzv. skupine REBILL, u koju se ubrajaju Rumunjska, Estonija, Bugarska, Latvija i Litva koje, prema Blythu, služe kao dokaz da je ekspanzionističko odricanje bilo bezuspješno.

Sedmo, zaključno poglavlje, pod naslovom *Kraj bankarstva, nove storije i budućnost u većim porezima*, predstavlja svojevrsni ekscerpt ove studije u kojemu Blyth podvlači slijed recentnog posruća: najprije je sanacija banaka dovela do zaduženosti, zatim je zaduženost dovela do krize, a potom je kriza rezultirala odricanjem i stezanjem remena. Na tom tragu

nameću se ključna pitanja: kako dalje i postoje li alternative? Blyth smatra da je kratkoročno rješenje u još većem stezanju i "štednji", ali i da bi dragocjeno iskustvo iz dvadesetih godina prošlog stoljeća moglo pokazati put kroz neku od triju opcija: devalvaciju, inflaciju ili ogluhu, dok bi stabilnija alternativa bila financijska represija i globalno nastojanje za ozbiljnijom napolatom poreza. S obzirom na Blythov politološki i ekonomski pristup razmatranju politike rezanja potrošnje, način pisanja koji omogućuje relativno jednostavno praćenje ove tematike i onim čitateljima koji ne pripadaju uskom krugu stručnjaka iz spomenutih disciplina – pri čemu se, međutim, nimalo ne gubi na oštini seciranja razloga, konteksta i konzekvenci primjene jedne politike za kojom se, po autorovu sudu, opetovano pogrešno poseže unatoč mogućnosti primjene drugih rješenja koja Blyth zaključno predlaže – ova je knjiga vrlo vrijedan prilog razumijevanju politike rezanja potrošnje, ali i sjajan poticaj za promišljanje o mogućim alternativama.

Gordan Struić

Fakultet političkih znanosti, Zagreb